

comprovar'). No hi ha cap raó per creure que en aquesta acc. en cat. sigui imitat del fr. o cast., per més que també hi hagi hagut fets paral·lels en francès¹ i en castellà. Entre nosaltres es documenta aquesta acc. des del dicc. *SLitCosta* (1868), i ja ho veiem en Pons i Massaveu: «empentà una porta --- vejë un senyó --- recolsat dessobre un escriptoriet, masegant papers --- obrint y tancant llibretes, extenent talons, com si repassés algun dupte ---» (*Auca de la Pepa*, 1893, xvi, 270). En francès no consta l'acc. «partie dont on détache le feuillet mobile, dans un carnet de souche» fins a 1835 (anàloga a «dernier morceau de pain ou de fromage», a. 1694, *FEW* XIII, 59b15ss.); en cast. (que potser sí que el va rebre del fr. o del cat.), no es registra fins a eds. modernes del *DACEsp*. §§ 6, 7 (però hi manca encara en la de 1834).

DERIV.: *Talonada*. *Taloner* [Lacav.]; *taloneig*. *Taloner* [Belv.]; *-nera* [Lab.; tarrag. *BDC* VI]. *Talonet* mall. (*DAG.*). *Estalonar* 'córner darrere d'algú' sigui trepitjant-li els talons, sigui fent-li caure el calçat, o en sentit figurat 'empaïtar, seguir de prop (una persona o una cosa a una altra)' [Lab., *DFa.*], que és com es diu en català central, i com han preferit els nostres escr.: «un recort darrera l'altre anava desfilant, y *estalonant-se* tots», *NOLLER* (*Vilaniu*, 368); també hi ha llocs o persones que diuen *destalonar* (var. secundària Lab., *DFa.*) i fins *atalonar* o *talonar*. *Estalonada*; *atalonament*. S'ha escrit algun cop *ataló* però la cosa coneguda i correcta és *anar a taló* 'anar a peu' (oposat a *a cavall*, Lab.). Del *taló* document: *talonari* [1868, *SLitCosta*].

Retaló 'part posterior del taló i de la sabata' [Lab. 1840; espt. quan hom l'ha reforçat: eiv. 1655, *DAG.*], contracció de **rere-taló* (RETRO-); d'on la locució *portar el calçat a retaló* 'baixant el retaló de la sabatilla, sabata etc.' [Lab. 1840], *DAG.*: «--- ay --- l'ull de poll --- / posat la sabata a *retaló* / ---», *Pitarra* (*Cantador*, c. 1865 ---, *Gatades*, p. 114). *Retalonar* (*DAG.*).

Talar [Lab. 1840], aplicat a la roba llarga que arriba fins als peus, pres del ll. *talariis* 'relatiu als tali o talons'. Segurament tenim una doble deformació o mal lectura del mot en un doc. mall. de 1692 (*DAG.*) publicat defectuosament: «Les librees. si són a la espanyola, pudran fer-se de seda, mànegues *tala<r>s* y giras de capa; però ---, en les que seran a la xamberga, han de ser lises, sols se permet que los *talains* y bridacús, sien guarnits de flocadura, y les calses de uns y altres podran ser de filadís»: primer es tracta de mànegues talars (les llarguïssimes de certs vestits, veg. *AlcM*, § 1); després el mot està substantivat (cf. *AlcM*, § 2) i ha d'haver-hi error de lectura, per *talars* o per *talans* (plural analògic).

¹ Com suposa *AlcM*, arribant fins a l'extrem de fer dos articles diferents. Imagino que fan un embull amb el cast. *talón* 'patró monetari', amb el qual no té relació pel sentit ni per l'origen, car aquest mot castellà sí que és manllevat del fr. *étalon* (per a l'etimologia del qual, veg. *TALÓN*, *DCEC/DECH*).

Talonada, *talonar*, *talonari* etc., V. *taló*

TALÒS, mot afectiu i popular, català i llenguadocià, que designa 1) diversos petits objectes durs (tacs, bocins de fusta, tronxo), 2) persona obtusa i dura de comprensió; probablement resulten d'un encreuament entre *calòs*, variant de *CALUIX*, amb *tanoc*, *-oca* (derivat de *TANY*) i algun altre parònim. □ 1.ª doc.: 1805, Belv.

Aquest només en el significat de «fàtuo», que aclareix (amb referència) com «home neci, de poca estima; *maxmordón*; insulsus homo»; d'altra banda dóna *talux* com a dialectal i equivalent de *tronxo* (Labèrnia 1840 copia aquí Belv. sense cap aportació útil); de més a més Belv. fa una mica de confusió amb *TALÚS* (mot de terminació netament diferent, i sense cap semblança de sentit), atribuïnt a *talús* el significat de 'home neci'. Mera confusió (repetida per Lab.), sense cap fonament: car no n'hi ha confirmació enlloc; i en coses tan diferents, és natural que sigui un simple lapsus de classificació de mots que van en el mateix ordre alfabètic; *AlcM* fa una altra confusió en atribuir-ho a Tort., car allí el sign. de *talús* consta «pendent, *talud*» com pertot, *BDC* III, 111: no hi ha més que l'habitual superposició de cèdules.

Fugint de les confusions dels diccs. poc informats, els bons donen el que és ben conegut en cat. central: *DAG.* «*talòs*: tonto, necio, estúpido, torpe», *DFa.* «*talòs*, *-ossa*, d'una persona obtusa, espessa, mancada de vivor»: és el que sap tothom a Bna. i Princ., amb l'única reserva que el que se sent i usem sovint és el m. sing. *talòs*, de tant en tant el pl. *talossos* [*DOrt.*] i molt menys els femenins.

No costa de trobar-lo usat en obres escrites, sobretot les de teatre popular: «Volent ser micomicó, / amigueta, sou molt *talòs*: / no s'admirin si és tan gros / ---», *AbdTarrades* (*Rei Micomicó*, Barcino, 185).. «Respon-me prompte, *talòs*! — / L.: Lo major dom la demana / per dar-li un xic de sopar»; «—Que no diu res als senyors? —Diga-u tu. —Jo... —Fuig, *talòs*! / ell, que ho dirà en castellà / ---», *Pitarra* (*El Cantador*; *El Punt de les Dones*: *Gatades* I, 99; II, 137). Fora del Princ. és mot poc conegut, crec ben desusat a les Illes i a la major part del P. Val. (manca *Escrig* 1851, *DFgra.*, *FebrCard.* etc.). Però sí que s'entén al N. valencià, fins a l'Alt Maestrat almenys, on *Carles Salvador* el defineix: «dur; *un talòs*: un neci, estúpid, de poques llums intel·lectuals» i també «inhàbil per a treballs manuals».

Ara bé, ell mateix ho dóna, amb raó, com a ús figurat del sentit material, que també testifica allí: «peça de fusta obrada a la paret, per a poder-hi clavar una anella, ganxo o clau» (*Vocab. de Benassal*, Misc. Fabra, p. 261). És a dir un *TAC*; cf. els sentits morals i figurats del cast. *TACO* «desvergonzado, fanfarrón etc.» (*DECH* v, 368a31-42) i encara més els de *ZOQUETE*. I *AlcM* (que quant a l'ús moral res de nou aporta, però confirma l'absència del mot a les Illes i en el val. propi) addueix una sèrie de confirmacions locals de variants del significat material, en bastantes comarques del Princ.: soc de frenar el carro (*Urg.*, *Garrigues*, *Segarra*) o de subjectar la traiga (*Morella*,